

Docentenhandleiding – De landbouw in verandering

Informatie

TV: Tijd van televisie en computer

KA/Thema's: modernisering, landbouw, overheid, duurzaamheid, maatschappij.

Duur: 2x een les.

Leerdoelen

Na deze les kunnen de leerlingen:

1. Beschrijven hoe een gemengd boerenbedrijf rond 1930 eruitzag.
2. Noemen waarom boeren hun bedrijf moesten veranderen.
3. Uitleggen welke keuzes boeren konden maken bij veranderingen in de landbouw.
4. Één voorbeeld geven van een nieuwe vorm van landbouw.

Achtergrondinformatie

Tot ver in de twintigste eeuw bestond de Limburgse landbouw vooral uit kleine, gemengde bedrijven. Boeren verbouwden verschillende gewassen en hielden meerdere soorten dieren, grotendeels voor eigen gebruik. Het hele gezin werkte mee. Deze vorm van landbouw was kwetsbaar. Internationale prijsdalingen, vooral vanaf het einde van de negentiende eeuw, zorgden ervoor dat kleine boeren nauwelijks konden rondkomen.

Na de Tweede Wereldoorlog veranderde dit snel. Het Europese en Nederlandse landbouwbeleid richtte zich sterk op productieverhoging om voedseltekorten te voorkomen. Specialisatie, mechanisatie, ruilverkaveling en samenwerking via coöperaties werden gestimuleerd. Boeren produceerden steeds meer, maar raakten ook afhankelijk van banken, afnemers en subsidies. Dit leidde tot overproductie, milieuproblemen en schaalvergroting.

Vanaf het einde van de twintigste eeuw kwamen nieuwe problemen op, zoals mestoverschotten, stikstofuitstoot en het ontbreken van opvolgers. Tegelijkertijd ontstonden nieuwe kansen. Sommige boeren kozen voor verbreding van hun bedrijf, bijvoorbeeld via zorgboerderijen, recreatie of biologische landbouw. Dit laat zien dat landbouw niet alleen voedselproductie is, maar ook een sociale en maatschappelijke functie kan krijgen.

Opdracht 1 – Toen en nu: het boerenbedrijf vergeleken

Onderdeel	Boerderij rond 1930	Boerderij nu
Grootte van het bedrijf	Klein tot middelgroot (enkele hectares). Veel kleine bedrijven.	Groot tot zeer groot. Aantal bedrijven is kleiner, maar oppervlakte per bedrijf is groter.
Soorten dieren	Meerdere soorten: koeien, varkens, kippen, soms een paard of os.	Vaak één of twee soorten (bijv. alleen melkkoeien of alleen varkens).
Gewassen	Veel verschillende gewassen: graan, aardappelen, bieten, veevoer.	Gespecialiseerde teelten of vooral voer voor eigen vee; soms nieuwe gewassen (bijv. druiven, bessen).
Wie werken er mee?	Hele gezin: ouders, kinderen, soms familieleden.	Vaak één of twee personen; soms personeel of loonwerkers.
Machines en techniek	Weinig machines; veel handwerk en dierkracht.	Veel machines, automatisering, computers, melkrobots, moderne stallen.
Waar gaat de opbrengst naartoe?	Groot deel voor eigen gebruik; overschot lokaal verkocht.	Vrijwel alles voor de markt; via coöperaties en grote bedrijven (bijv. zuivelindustrie).

Wat is volgens jou de grootste verandering tussen toen en nu?

De grootste verandering is dat landbouwbedrijven veel groter en gespecialiseerder zijn geworden. Rond 1930 werkten hele gezinnen op kleine gemengde bedrijven met weinig machines. Tegenwoordig werken boeren met grote machines, produceren zij voor nationale en internationale markten en richten zij zich vaak op één product, zoals melk of varkensvlees.

→ Benadruk dat niet alles verdwenen is: familiebedrijven bestaan nog steeds, maar functioneren anders.

Opdracht 2 – Problemen en oplossingen in de landbouw

Probleem	Wanneer	Gevolg voor boeren	Oplossing
Lage prijzen voor graan	Vanaf ca. 1880 (eind 19e eeuw)	Boeren konden nauwelijks verdienen aan graanteelt; kleine gemengde bedrijven kwamen in de problemen	Overstappen op veeteelt of tuinbouw, specialisatie, stoppen met boeren of ander werk zoeken
Overproductie van melk en vlees	Vooraf na 1945 – jaren 1960/1970	Te veel productie leidde tot lage prijzen; afhankelijkheid van subsidies; druk om steeds groter te worden	Productiebeperkingen, quota, schaalvergroting, samenwerking in coöperaties
Te veel mest en stikstof	Vanaf jaren 1980 tot nu	Milieuproblemen; strengere regels; onzekerheid over toekomst van het bedrijf	Inkrimping veestapel, milieumaatregelen, omschakeling naar biologisch of nieuwe landbouwvormen

Waarom kun je zeggen dat boeren zich steeds opnieuw moesten aanpassen?

Omdat elke periode nieuwe problemen bracht. Eerst waren er lage prijzen, later overproductie en uiteindelijk milieuproblemen. Boeren die zich niet aanpasten, konden vaak niet blijven bestaan.

Opdracht 3 – Nieuwe landbouw: meer dan voedsel

- **Zorgboerderij**

1. Wat gebeurt er op deze boerderij?

Op een zorgboerderij werken of verblijven mensen die extra ondersteuning nodig hebben, zoals mensen met een beperking, ouderen of mensen met verslavingsproblemen. Zij helpen mee met lichte werkzaamheden, zoals dieren verzorgen, tuinieren of opruimen.

2. Waarom past deze vorm goed bij deze tijd?

Er zijn steeds meer mensen die zorg nodig hebben en de overheid zoekt naar kleinschalige en persoonlijke zorg. Tegelijk zoeken boeren extra inkomsten naast landbouw. Een zorgboerderij combineert zorg, werk en een rustige omgeving.

3. Welk probleem uit de landbouw helpt dit oplossen?

Het helpt boeren die te weinig verdienen aan voedselproductie alleen. Daarnaast zorgt het voor een nieuwe functie van de boerderij in de samenleving.

- **Campingboerderij**

1. *Wat gebeurt er op deze boerderij?*

Naast landbouwactiviteiten kunnen mensen er overnachten, bijvoorbeeld op een camping of in een vakantiewoning. Bezoekers beleven het boerenleven en de natuur van dichtbij.

2. *Waarom past deze vorm goed bij deze tijd?*

Mensen zoeken rust, natuur en kleinschalige vakanties. Vooral stedelingen willen even weg van de drukte. Boerderijen liggen vaak in rustige gebieden en zijn daarvoor geschikt.

3. *Welk probleem uit de landbouw helpt dit oplossen?*

De boer krijgt extra inkomsten, waardoor hij minder afhankelijk wordt van lage voedselprijzen. Het helpt ook om het platteland leefbaar te houden.

- **Biologische boerderij**

1. *Wat gebeurt er op deze boerderij?*

Er wordt voedsel geproduceerd met aandacht voor natuur, dierenwelzijn en milieu. Er worden minder of geen kunstmest en bestrijdingsmiddelen gebruikt.

2. *Waarom past deze vorm goed bij deze tijd?*

Consumenten maken zich meer zorgen over milieu, gezondheid en klimaat. Ze zijn bereid meer te betalen voor duurzaam geproduceerd voedsel.

3. *Welk probleem uit de landbouw helpt dit oplossen?*

Het vermindert milieuproblemen zoals vervuiling en stikstofuitstoot. Ook helpt het boeren die niet mee willen of kunnen in grootschalige productie.

- **Teelt van nieuwe gewassen (bijv. druiven, blauwe bessen, medicinale planten)**

1. *Wat gebeurt er op deze boerderij?*

De boer verbouwt andere gewassen dan vroeger, vaak met een hogere waarde. Soms zijn deze gewassen bedoeld voor speciale markten, zoals wijn, medicijnen of luxeproducten.

2. *Waarom past deze vorm goed bij deze tijd?*

Door klimaatverandering kunnen nieuwe gewassen in Nederland groeien. Daarnaast is er vraag naar bijzondere en lokale producten.

3. *Welk probleem uit de landbouw helpt dit oplossen?*

Het doorbreekt de afhankelijkheid van traditionele landbouwproducten met lage prijzen. Het biedt boeren nieuwe kansen om te blijven bestaan.

Afsluitende vraag (6–8 zinnen)

Hoe laat de verandering van de landbouw zien dat de samenleving ook verandert?

De landbouw veranderde omdat de samenleving andere eisen stelde aan voedsel, milieu en economie. Waar boeren vroeger vooral voor zichzelf produceerden, leveren zij nu voor een wereldmarkt. Overheidsbeleid en techniek maakten grotere bedrijven mogelijk, maar brachten ook nieuwe problemen. Daarom zochten sommige boeren naar andere functies, zoals zorg of recreatie. Dit laat zien dat landbouw meebeweegt met maatschappelijke wensen. Net als de samenleving blijft de landbouw zich aanpassen.

Stroomschema

Stap in het schema	Wat gebeurt hier? (uitleg)
Startpunt	De boer werkt op een klein of middelgroot gemengd bedrijf. Het gezin werkt mee. De opbrengst is laag en onzeker.
Probleem 1	De prijzen voor landbouwproducten dalen door buitenlandse concurrentie en overproductie. De boer verdient te weinig.
Keuze 1: Doorgaan zoals vroeger?	Als de boer niets verandert, blijft het inkomen laag. Het bedrijf is kwetsbaar en kan moeilijk blijven bestaan.
Keuze 2: Specialiseren?	De boer kiest ervoor zich te richten op één product (bijv. melk of varkens) om efficiënter te werken.
Gevolg van specialisatie	De productie stijgt, maar de boer wordt afhankelijk van de markt en moet investeren in machines en stallen.
Probleem 2	Door hoge productie ontstaat overproductie. De prijzen dalen opnieuw. Er komen milieuproblemen (mest, stikstof).
Keuze 3: Vergroten?	De boer vergroot het bedrijf verder om te overleven. Dit leidt tot schaalvergroting en hogere risico's.
Keuze 4: Stoppen?	De boer stopt omdat het werk te zwaar is, er geen opvolger is of de schulden te groot worden.
Keuze 5: Vernieuwen?	De boer kiest een andere richting: biologisch, zorgboerderij, recreatie of natuurbeheer.
Eindpunt A	Grootschalige landbouw: hoge productie, veel techniek, maar druk op milieu en boer.
Eindpunt B	Stoppen met boeren: grond verkocht of ander werk gezocht.
Eindpunt C	Nieuwe landbouwworm: minder productie, meer maatschappelijke functie en extra inkomsten.